

DİLBİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİ VE SANSKRİT DİLİ ÖĞRETİMİNDE DİLBİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİNİN KULLANIMI

Arş. Gör. Yalçın KAYALI*

Öz

Tarih boyunca süre gelen dilin nasıl öğretilbileceği konusundaki çalışmalar, yabancı dil öğretimi hakkındaki görüş, tez ve varsayımları da beraberinde getirmiştir. İşte bu konudaki görüşlerin sonucu olarak Latince, Sümerce ve Sanskrit dili gibi klasik dillerin öğretilmesi amacıyla geliştirilen, dilbilgisi-çeviri yöntemi yabancı dil öğretimi çalışmaları için bir başlangıç olarak addedilir. Kendisinden sonra oluşturulan yöntem ve yaklaşımlara da içeriğindeki eksiklikler sebebiyle yol gösterici olmuştur. Dilbilgisi-çeviri yöntemi ile ilgili olarak bahsi geçen eksikliklerin belki de en önemlisi, konuşma ve dinleme-anlama becerilerini geliştirememesi ile ilgilidir. Bu durum iletişimsel süreçte eksiklikler doğurarak, modern dillerin öğretiminde yetersiz kalmaktadır. Ancak çalışmamıza konu olan Sanskrit dili öğretimindeki örnek ders planından anlaşılacağı üzere, bu yöntem kaynak dilden erek dile çeviri yapılmasını hedefleyen Sanskrit dilinin öğretilmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Öyle ki dilbilgisi-çeviri yöntemiyle, Sanskrit dilinin sözcük dağarcığına hâkim ve dilin kurallarını iyice kavramış bireyler yetiştirilmesi hedeflenir. Böylelikle kaynak (Sanskrit) dilden hedef (Türkçe) dile çeviri yapabilecek düzeydeki yeterlilik sağlanarak, Sanskrit dilinin yabancı dil olarak öğretimi ile ilgili hedefi de gerçekleştirilmiş olur.

Anahtar Sözcükler: Yabancı Dil Öğretimi, Sanskrit Dili Öğretimi, Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi.

THE GRAMMAR-TRANSLATION METHOD AND THE USAGE OF GRAMMAR-TRANSLATION METHOD IN TEACHING OF SANSKRIT

Abstract

Throughout history, studies on how to teach language have brought new ideas, claims and assumptions about foreign language teaching. As a result of those ideas, the grammar-translation method, generated to teach languages such as Latin, Sanskrit and Sumerian, is considered the beginning of foreign language teaching studies. The grammar-translation method also became a guide for other foreign language teaching methods due to its deficiencies. One of the most important deficiencies about this method is probably about its inability to improve speaking and listening skills. This makes the grammar-translation method inefficient in teaching of modern languages by causing problems in communication. As it can be understood from the sample lesson plan given, the grammar-translation method has a very important role in Sanskrit language teaching since its main goal is to translate from Sanskrit language into target language. Through the grammar-translation method, it is aimed to have individuals who master the vocabulary and the grammar rules of Sanskrit. By attaining the level that is sufficient to translate from the source language (Sanskrit) to the target language (Turkish), the goal of teaching Sanskrit as a foreign language can be achieved.

Keywords: Foreign Language Teaching, Teaching of Sanskrit, the Grammar-Translation Method.

Giriş

Bu çalışmada, yabancı dil öğretiminde kullanılan geleneksel yaklaşımın etkisi altındaki dilbilgisi-çeviri yönteminin Sanskrit Dili öğretimindeki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır. Sanskrit dili, Hint-Avrupa dil ailesinin en eski ve köklü üyesidir. Öyle ki bu dille yazılmış olan Hindistan menşeli Veda ilahileri de ilgili dil ailesinin en eski yazılı metinleri olarak dünya kültür

*Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Hindoloji Anabilim Dalı, ykayali@ankara.edu.tr

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 49 Mayıs – Haziran 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

mirası açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Sanskrit diliyle kaleme alınmış olan metinler elbette Vedalarla sınırlı değildir; felsefe, din, tarih, mitoloji ve edebiyat alanındaki birçok kadim eser de yine bu dille oluşturulmuştur. İşte bu sebeple, sınırlı da olsa, Sanskrit dili de tıpkı diğer Yunan, Sümer, Hitit vb. büyük medeniyetlerin dillerinin öğretiminde olduğu gibi, yabancı dil öğretim faaliyetleri açısından oldukça önemli bir değere sahiptir.

Türkiye’de ise Sanskrit Dili eğitimi ile ilgili çalışmalar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin tarihi kadar eskidir. Zira Prof. Dr. Walter Ruben tarafından kurulan Hindoloji kürsüsü, yabancı dil öğretimi çalışmaları kapsamında, yıllardır, Sanskrit dili eğitimi vermektedir. Bugün ülkemizde Sanskrit dili eğitimi yine yalnızca, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bünyesinde faaliyet gösteren Hindoloji Anabilim Dalının öğretim üyeleri tarafından verilmektedir.

Yabancı Dil Öğretimi

Yabancı Dil Öğretimi hakkındaki çalışmaların tarihi konusunda Özcan Demirel, Cumhuriyet öncesi dönemi kendi içinde “tanzimata kadar geçen devre” ve “tanzimattan cumhuriyete kadar geçen evre” olmak üzere iki bölüme ayırmaktadır. Cumhuriyet Dönemi ise Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924) ile başlar ve eğitim-öğretim faaliyetlerindeki bu gelişme, yabancı dil öğretim programlarını da kapsar.

Yabancı dil öğretimi konusundaki gelişmeler, aslında tarih boyunca süre gelen dilin nasıl öğretilbileceği konusundaki görüş, tez ve varsayımları da beraberinde getirmiştir. Öğreten ve öğrenen ilişkisinin temel alan görüşler, zamanla dış etmenler olarak isimlendirdiğimiz öğeleri de bünyesine katarak daha sistemli bir öğrenim süreci üzerinde durmuşlardır. Yabancı dil öğrenicisinin ilgili dili öğrenim süreci ve öğrencinin başarısı (öğrenimini gördüğü yabancı dili etkili bir şekilde kullanabilme) yabancı dil öğretim çalışmaları açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Gitgide sistematik bir yapı haline gelen YDÖ¹ araştırmaları, kendine özgü alanyazın terimlerini de beraberinde getirmiştir. Yabancı dillerden devşirdiğimiz ve karşılıklarını yaklaşım, yöntem ve teknik olarak verdiğimiz terimler hakkındaki bazı tanım ve açıklamalar ise şu şekildedir:

Edward Anthony’ye göre; **Yaklaşım**, dilin doğası, öğrenim ve öğretime yönelik birtakım varsayımlardır. **Yöntem**, seçilmiş bir yaklaşıma dayalı sistematik dil sunumunun genel planıdır. **Teknik**, yöntemle tutarlı dolayısıyla yaklaşımla uyumlu olup sınıfta ortaya konan özel etkinliktir. Ancak, 1980’lerde Jack Richards ve Theodore Rogers, yöntem kavramını yeniden biçimleyerek bir öneri getirdiler. Anthony’ye göre yaklaşım, yöntem, ve teknik diye belirlenen kavramlar, bu üç aşamalı süreç, sırasıyla daha düzeyli bir terimle **Yaklaşım**, **Tasarım** ve **İşlem** olarak yeniden adlandırıldı. Richards ve Rodgers’a göre yöntem sözcüğü, kuram ve uygulamanın belirlenmesi ve ilişkilendirilmesi amacıyla kullanılan

¹ Çalışmamızda YDÖ terimi, yer yer Yabancı Dil Öğretimi kavramının kısaltması olarak kullanılmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 49 Mayıs – Haziran 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

bir şemsiye terimdir. Yaklaşım, dilin doğası ve dil öğrenimine yönelik varsayım, kanı ve kuramları tanımlar. Tasarımlar ise sınıf içi araç-gereç ve etkinliklerine yönelik olan kuramların ilişkisini belirler. İşlemler, birinin yaklaşım ve tasarımından ortaya çıkartılan teknik ve uygulamalardır. İşte bu son metot tablosu tasarımın altı özelliğini de belirlemektedir: Hedefler, Öğretim Programı (dil ve konu içeriğinin seçimi ve düzenlenme ölçütleri), Etkinlikler, Öğrenci Roller, Öğretmen Roller ve Öğretim Araç Gereçlerinin Rolleridir. (Tosun, 2006: 80-81).

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı üzere Yabancı dil öğretimi konusunda, araştırmacıların, özellikle, üzerinde durduğu nokta, yöntem ve yaklaşım konusudur. Bugüne değin birçok öğrenim ve öğretim yöntemi geliştirilmesine rağmen, sonuçta yalnızca bir yöntemin ya da yaklaşımın tek başına etkili olamayacağı sonucuna ulaşılmıştır. YDÖ kapsamında geliştirilen yöntemler, genelde birbirlerinin eksik yönlerini ve etkisiz kaldıkları alanların giderilmesi amacıyla birbirine tepki olarak doğmuş ve kullanılmışlardır. Zaman içerisinde YDÖ konusunda, otoriteler tarafından adı ve içeriği konusunda uzlaşılan yöntem ve yaklaşımlar ise şöyle sıralanmıştır: **Dilbilgisi-Çeviri Yönteminin** (Grammar-Translation Method) amacı, yoğun ve işlevsel bir dilbilgisi öğretimi çerçevesinde dili tüm kurallarıyla öğrenmesi beklenen öğrencinin, özellikle Latin ve Sanskrit dili gibi klasik dillerden hedef dile çeviriler yapmasını sağlamaktır. “Dilbilgisi öğretiminde ise önce kural sunulur, açıklanır ve ardından cümle içinde gösterilir. Öğrencilere verilen cümleler genellikle dil bilgisi kurallarını öğretmek için kurulmuş kalıp cümleler” (Güneş, 2013: 86) ya da reader adı verilen metinler olur. **Direkt Yöntem/Dolaysız Yöntem** (Direct Method), Dilbilgisi-Çeviri yöntemine tepki olarak doğmuş bir yöntem olup Dilbilgisi-Çeviri yöntemi ile öğrencilerin hedef dili iletişimsel süreçte etkili bir biçimde kullanmadığı ileri sürülmüştür. Bu yöntemin uygulanmasında kullanılan temel kural, öğrenim sürecinde çeviriye kesinlikle izin verilmemesidir. Yöntemin adından da anlaşılacağı üzere öğrenci, yabancı dile direkt olarak maruz bırakılarak öğrenim süreci desteklenir. Bu sebeple de önceleri, sadece sözlü öğretim yapıldı. Amaç ise dilin yoğun bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır. (Larsen, Freeman, 2003: 23; Demirel, 2010: 40) **Doğal Yöntem** (Natural Method), Dilbilgisi öğretimine önem vermez ve de Dilbilgisi-Çeviri yöntemine karşıdır. Hedef dilin anadile benzer bir biçimde öğretilmesi gerektiğini düşünen bir anlayışın sonucu olarak gelişmiştir. Klasik dillerin yerine konuşulan dillerin öğretiminde kullanılır. Bu yöntemde telaffuz ve dilbilgisi öğretimi yapılmaz; çeviri ve başlangıçta okuma ya da yazı alıştırmaları yapılmaksızın, yalnızca dinleme ve konuşma etkinliklerine yer verilir. (Demirel, 2010: 47) **İşitsel-Dilsel Yöntem**'in (Audio-Lingual Method) öğretim programında da tıpkı Direkt yöntemde olduğu gibi yabancı dil öğrencisi, konuşma temelli bir yaklaşımla eğitilir. Dilbilgisi öğretiminden ziyade öğrencilerin konuşma becerisinin gelişimi üzerinde durur. Görsel ve işitsel materyallerden faydalanır. Dil öğrenimi sürecini basitleştirerek hedef dil öğrencilerinin ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmiş bir program takip edilir. Hedef dildeki sözcükler o dili konuşanlar için taşıdıkları anlamda ve kültürel bağlamda öğretilir. Zira dil öğretim sürecindeki temel amaç, uzun dilbilgisi kurallarını öğrenmekten ziyade konuşma becerisini geliştirmektir. (Larsen, Freeman, 2003: 35; Demirel 2010: 41) **Bilişsel Yöntem** (Cognitive-Code Method), Noam Chomsky'nin üretimsel dönüşümlü dilbilim kuramı sonucunda ortaya çıkmıştır. Chomsky'ye göre yabancı dil öğretimi sürecinde, yalnızca, bir dilde

üretmiş olan tümceleri incelemek yeterli değildir. Yabancı dil öğrenen bir kimsenin, yeni tümceler üretebilecek düzeni kavraması gerekir. Dil, kurallarıyla öğrenilmeli ve gerektiğinde anadilin kullanılmasına ve çeviriye izin verilmelidir. Dil öğretim programı hedef dilin dilbilgisi kuralları etrafında anlamlı bir şekilde hazırlanmalıdır. (Memiş, Erdem, 2013: 305; Özcan, 2010: 46) **İletişimsel Yöntem**de (Communicative Method), dil becerilerinin her biri iletişim kurmak için doğal bağlamda öğretilir. Öğrenci için anlamlı olan sözlü ve yazılı etkinliklere ağırlık verilir. Dil öğretiminde ve ediniminde dilsel iletişim özgürlüğü anlayışı temel alınır. Başarıda, yabancı dil öğrencisinin bağımsız olarak, bir ders sonunda üretebildiği tümce sayısı baz alınır. Yaklaşım, dilin kurallarının öğretilmesinden önce öğrencinin iletişimsel alandaki bireysel başarısı üzerinde yoğunlaşır. Dilbilgili kurallarının öğretilmesi için ayrıca bir çalışma yapılmaz, yapı ve kurallar etkinlik ve diyaloglar içerisinde öğretilir. (Larsen, Freeman, 2003: 121; Memiş, Erdem, 2013: 306; Özcan, 2010: 51) **Seçmeli Yöntem** (Eclectic Method), öğretim etkinlikleri yapılırken dil öğretim ilkelerinden “basitten karmaşığa”, “somuttan soyuta”, “bilinenden bilinmeyene” ilkesi benimsenmiştir. Dilbilgisi öğretimi temelli mekanik tekrarlara ve yer değiştirme alıştırmalarına çok zaman ayrılmaz. Çeviri ise özel bir beceridir ve başlangıç düzeyindeki öğrenciler için bir öğrenme yöntemi olarak uygun bir yaklaşım değildir. (Memiş, Erdem, 2013: 308; Özcan, 2010: 58)

Bu yöntemlerin dışında daha az yaygınlık kazanmış olan ancak çeşitli eğitim sistemleri kapsamında kullanıldığı bilinen diğer YDÖ yöntemleri ise şöyledir: **Telkin Yöntemi** (Suggestopedia), **Danışmanlı (Grupla) Dil Öğretim Yöntemi** (Community Language Learning), **Sessizlik Yöntemi** (The Silent Way), **Tüm Fiziksel Tepki Yöntemi** (Total Physical Response), **İşitsel-Görsel Yöntem** (Audiovisual Method), **Görev Temelli Yöntem** (Task-Based Method), **İçerik Merkezli Yöntem** (Content-Based Method). (Memiş, Erdem, 2013: 299) YDÖ konusundaki yaklaşım ve yöntemlerin teorik açıklamalarını aktardığımız bu bölümün ardından, şimdi de bu yöntemlerden biri olarak çalışmamıza konu olan Dilbilgisi-Çeviri yönteminin içeriğine ve kullanım özelliklerine değineceğiz.

Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi

Kaynaklar, geleneksel YDÖ çalışmaları kapsamında kullanılan bu yöntemi, Latince ve Yunanca gibi klasik dillerin öğretilmesi amacıyla geliştirildiğini ifade eder.

17. yüzyılın ortalarında başlayan YDÖ çalışmaları 18. ve 19. yüzyılın ortalarında hız kazanmış, 20 ve 21. yüzyılda da üzerinde tartışılmaya devam edilen ve araştırılan bir konu olmuştur. Tarihsel süreçte, Dilbilgisi-çeviri yöntemine ulaşılmaya dek, araştırmacıların izlemiş olduğu yol ise şu şekilde özetlenebilir:

Rönesans devrinin ünlü eğitimcilerinden Jan Comenius yabancı dil öğretimini yeni ilkelere dayandırmış ve dilin kurallarını öğretme yerine, taklide, tekrara ve hem okuma hem de yazmada pek çok uygulamanın yapılmasına önem vermiştir. Comenius, Linguarum Methodus Novissima adlı eserinde grameri tümevarım yöntemiyle öğretmeyi amaçlamış, 1958’de yayınladığı Orbis Pictus adlı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 49 Mayıs – Haziran 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

eseriyle de ilk kez resimli dil öğretimini ortaya atmıştır. 17. yüzyılda yaşayan düşünürlerden John Locke, 1693 yılında yayınladığı *Some Thoughts Concerning Education* adlı eserinde dilin kurallardan değil, insanların kullanımlarından oluştuğunu, dil öğrenmenin alışkanlığa ve ezberleme yöntemine dayandığını söylemiştir. 18. yüzyılın sonlarına doğru okullarda uygulanan dil yöntemi, amaç dilden anadile çeviri yöntemi olmuştur. Böylece geleneksel yöntem olarak bilinen dilbilgisi-çeviri yöntemi, 19. yüzyıla kadar yabancı dil öğretiminde okullarda kullanılmıştır. Bu yöntemi Karl Plötz (1819-1881) geliştirmiş ve 20. yüzyılın başlarına kadar Plötz'ün teknikleri geçerli olmuştur. (Demirel, 2010: 26)

Dilbilgisi-Çeviri yöntemi yakın zamana kadar pek çok ülkede yabancı dil öğretim pedagojisinin temelini oluşturmayı sürdürdü. Özellikle de hedef dilin bir yabancı dil olarak öğretiminde; dilbilgisi kurallarının analizi, anadile çevirisi, kelimelerin ezberlenmesi esas alınarak öğretildiği sınıflar için oldukça önemli olmuştur (Doğan, 2011: 256). Günümüzde de özellikle klasik dillerin öğretimde kullanılan Dilbilgisi-Çeviri yöntemi, dilbilgisi ve çeviri edinimi temelli olarak uygulanmaya devam etmektedir. Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi bağlamında “dilbilgisi öğretimi, yabancı dildeki biçimlerin ve sözdizimsel yapıların kurallarının belirtik bir biçimde incelenmesine ve öğretilmesine yöneliktir.” (Peçenek, 2008: 68) Bu dilbilgisi öğretimi türüne geleneksel-kuralcı dilbilgisi adı verilir. Geleneksel-kuralcı dilbilgisinde “Yunanca ve Latince gibi klasik dillerin incelenmesine dönük olarak sekiz sözcük türü (ad, eylem, tanımlık, adıl, öndurum, belirteç bağlayıcı ve ortaç) belirlenmiştir. Yabancı dil öğretimi, yazılı metinlerdeki söz konusu sekiz ulama odaklanarak bunların tümdengelimli bir biçimde öğretimini ve öğretilen bilginin çeviride kullanılmasını içermektedir (Benucci, 1994; Brumfit, Mitchell ve Hooper, 1996; Hinkel ve Fotos, 2002)” (Peçenek, 2008:68).

Dilbilgisi-çeviri yönteminde dilbilgisi, yapısal dilbilgisinin bir özetidir. Öncelikle, öğrencilere okutulan metinlerdeki dilbilgisi kuralları öğretilir. Karışık ve zor dilbilgisi kalıplarının çok ayrıntılı ve uzun açıklamalarına yer verilir. Çünkü dilin öğrenilmesi, daha çok, dilin belirlenmiş düzenli cümle kalıplarının öğretilmesine bağlıdır. Kuralların birbirinden bağımsız cümlelerle verilmesi, çekimlerin gösterilmesi ve çeviri yapılması yöntemin başlıca ilkelerindedir. Çeviri ise okuma ve ilgili dilbilgisi konusunun teorik ve mekanik alıştırmalarından sonra yapılır. Bu yöntemle yapılan öğretim, cümle kalıpları ve çekimler üzerinde yoğunlaşmıştır (Demirel, 2010: 73). Çevirilecek metnin seçimi de oldukça önemli bir husustur. Öğretim sürecinin başlarında, dilbilgisi ve kelime dağarcığı bakımından “basit” olarak nitelendirilen parçalar seçilirken, süreç ilerledikçe daha zor ve hatta klasik metinlerin çevirilerine yer verilir.

Dilbilgisi-çeviri yöntemi ile ilgili olarak okuma ve dinleme becerilerine önem verilmemesi ise, ilgili yöntem hakkındaki eleştirilerin başında gelir. Ayrıca Krashen, tarafından ortaya atılan ve ideal yabancı dil öğretimi uygulaması olan “monitör modeli” iletişimsel yaklaşımların temelini hazırladığı gibi dilbilgisi-çeviri yönteminin eksikliklerini ortaya

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 49 Mayıs – Haziran 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

koymaktadır. Krashen, yabancı dil edinimi hipotezini, dinleme, konuşma, zevk için okuma ve anlamlı dil kullanımı gibi faaliyetlerle tanımlar (Doğan, 2011: 257). Bu tanım dilbilgisi-çeviri yönteminin hiç değinmediği dinleme ve konuşma becerilerinin kazandırılması gerektiğini savunurken, dilbilgisi-çeviri yönteminin eksik kaldığı yanları kabaca özetler. Ancak bugün, modern dillerin öğretiminde kullanımından vazgeçilen dilbilgisi-çeviri yöntemi, YDÖ çalışmaları bağlamında, kendisinden sonra ortaya atılan yeni YDÖ yöntem ve yaklaşımlarının oluşturulmasına sebep olmuştur. Zira oluşturulan yeni YDÖ yöntem ve yaklaşımlarının büyük bir bölümü, dilbilgisi-çeviri yönteminin eksikliklerinden hareketle gündeme gelmiştir. Böylelikle yaklaşık 2-3 yüzyıllık bir geçmişe sahip olan Yabancı Dil öğretimi çalışmaları, dilbilgisi-çeviri yöntemiyle büyük bir başlangıç ivmesi kazanmış olup günümüze değin sürdürülen çalışmalara hız da kazandırmıştır diyebiliriz.

Sanskrit Dili Öğretimi ve Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi

Sanskrit dili öğretimi hakkındaki tarihsel sürece bakıldığında, Sanskrit dilinin öğretimi ile ilgili faaliyetlerin YDÖ çalışmalarının başlangıcı ile çağdaş olduğu görülür. Ancak Sanskrit dili öğretimi, dilbilgisi öğretimi ve çeviri faaliyetleri kapsamında gelişen bir dil olmuştur. Öyle ki İngilizler’in kraliçe II. Elizabeth döneminde “Doğu Hindistan Ticaret Ortaklığı” adıyla Hindistan’ı sömürmeye başlamaları ve ilgili ortaklık anlaşması çerçevesinde Bengal bölgesine gelen İngiliz memurlar Sanskrit diliyle ilgilenmişlerdir. Bu memurlardan en ünlülerinden İngiliz Baş Yargıç yardımcısı Willam Jones (1783), Kalküta’da Asiatic Society adlı kurumun temellerini atmıştır. Bu kurum, Sanskrit dili öğretimi çalışmalarını yürütmekteydi. (İtil, 1963: 4) Amaç, dilin mekanik kurallar zincirine ve kelime hazinesine sahip olması hedeflenen öğrencilerin, ilgili dille kaleme alınmış olan klasik metinleri İngilizceye çevrilmesini sağlamaktır. Sonuçta, öyle de olmuş ve yoğun bir gramer ve çeviri eğitimi alan araştırmacılar, Sanskrit diliyle kaleme alınmış metinleri İngilizceye çevirecek düzeyde dil edinim sürecini tamamlamışlardır.

Asiatic Society’de yapılan Sanskrit dili öğretimi faaliyetleri ve Sanskrit dilinden yapılan çeviriler batılı bilim adamlarını da derinden etkilemiş ve Alman dilbilimcilerden Franz Bopp, batı dilleri arasındaki bir takım benzerlik ve yakınlıkların üzerinde durmuştur. Arapça ve Farsça’yı da iyi derecede bilen Bopp, Vergleich, Grammatik des Altslavischen, Gotischen und Deutschen” adlı çalışmalarında diller arasında karşılaştırmalar yaparak, karşılaştırmalı dil bilgisi çalışmalarının temelini atmıştır. (İtil, 1963: 4) Bopp 1861 yılında yayımlanan karşılaştırmalı dilbilgisi çalışmasında Sanskrit dilinin çekim dizgesini Yunan, Latin, Fars ve Germen dilleriyle karşılaştırmalı olarak incelemiş ve eserinin sonraki baskılarında Ermeni, Yunan, Got ve Alman dilleri hakkındaki karşılaştırmalı dilbilgisi çalışmalarına değinmiştir. (Kaya, 2005: 21) Sanskrit dili grameri üzerinde yapılan çalışmalar da oldukça kadim bir geçmişe sahiptir. Pāṇini’nin Aṣṭādhyāyī adlı eseri Sanskrit grameri üzerine kaleme alınan en eski ve ilgili dilin dilbilgisi öğretimi konusunda kaynak eser olması açısından oldukça önemlidir. Bu eser, 4000 kadar dilbilgisi kuralının saptanıp sistematik bir şekilde aktarıldığı bir çalışmadır. Dilbilgisi kurallarının mekanik özellikleri hakkındaki bilgi ve örneklerden oluşan eserleri, Nirukta adlı çalışmasında sistematik bir biçimde eleştiren Yāska, Sanskrit dilindeki söylemleriyle Nāman “isim”, sarvanāman “zamir”, ākhyāta “fiil”, upasarga “ön ek” ve nipāta “kural dışı” gibi dilbilgisi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 49 Mayıs – Haziran 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

terimlerini yerel alanyazına kazandırmıştır. (İtil, 1963: 14) Yani Sanskrit dilinin öğretimi için yapısalcı dilbilgisinin kuralları oluşturulmuştur.

Sanskrit dili öğretiminin, Yabancı bir dil olarak öğretilmesi ve kullanılan yöntem ya da yaklaşımlar hakkında yaptığımız alanyazın taramaları, bugüne değin bu konu ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığını göstermektedir. Tabi ki bu durumun bizim ulaşamadığımız uluslararası kaynaklarda istisnaları olabilir. Ancak Türkiye’de Sanskrit dilinin öğretimi konusunda Dilbilgisi-çeviri yönteminin ya da herhangi bir başka anlayış ya da yaklaşımın kullanıldığı gösteren ve kaleme alınmış bir araştırma yer almamaktadır. Biz de modern dillerin öğretiminde artık kullanılmayan ya da demode olarak görülen dilbilgisi-çeviri yönteminin Latince gibi bir klasik dil olan Sanskrit dili öğretiminde de kullanılması gerektiğini düşünüyoruz. Zira aşağıdaki Sanskrit dili öğretimi amaçlı ders örneğinden de anlaşılacağı üzere bu dil, dilbilgisi-çeviri yönteminin kullanım özelliklerine hizmet eden bir süreci takip etmekte ve etkili bir dil öğrenim sürecini sağlamaktadır.

Sanskrit dili eğitiminde Dilbilgisi-Çeviri Yöntemiyle Hazırlanmış Örnek Ders Planı:

Dersin Adı: Sanskrit Çeviri I	
Sınıf: Lisans/2. sınıf	Süre: 2 saat-80 dk.
Dersin Önkoşulları: Sanskrit Gramerine Giriş ve Sanskrit Grameri derslerinin başarıyla tamamlanması.	
Konu: “Çaturah Kākah” başlıklı metnin (Can, 2007: 63) gramatik analizinin yapılarak Türkçeye çevrilmesi.	

चतुरः काकः

Akılı Karga

एकस्मिन् वने एकः काकः आसीत्। एकदा सः पिपासया आकुलः
अभवत्। सः जलाशयम् अन्वेष्टुं वने इतस्ततः अभ्रमत्, किन्तु सुदूरं
यावत् कुत्रापि कमपि जलाशयं न अपश्यत्। अन्ते सः एकं घटम्
अलभत। तस्मिन् घटे स्वल्पं जलम् आसीत्, अतः सः जलं पातुम्
असमर्थः अभवत्। अथ स एकम् उपायम् अचिन्तयत्। सः दूरात्
पाषाण-खण्डानि आनीय घटे अक्षिपत्। एवं क्रमेण जलम् उपरि
समागच्छत्। स च काको जलं पीत्वा सुखम् अलभत।

Öğrenci Kazanımları/Hedef Davranışları:

1. Sanskrit örnek metnin okunması ve transkripsiyon çalışması.
2. Sanskrit dili cümle yapısının hatırlanması.
3. Sanskrit dilinde isim çekimleri konusunun örnek metindeki tümceler üzerinden tekrarı.
4. Sanskrit dilinde fiiller konusu ve geçmiş zaman yapısının teorik öğretimi ve örnek metindeki cümleler üzerinden analizleri.
5. Metnin Türkçe'ye çevirisi.
6. Basit düzeydeki Sanskrit diliyle yazılmış bir masalın Türkçe'ye aktarılması.

Kullanılan Yöntem: *Dilbilgisi-çeviri yöntemi.*

Dersin İşlenişi:

1. Öğretici tarafından Sanskrit “Çaturah Kākaḥ” başlıklı metnin öğrenciler tarafından transkripsiyonun yapılması istenir ve bu transkripsiyon öğretici tarafından kontrol edilir.
 - *Bu çalışmada amaç, eğitimin sonraki aşamasında metnin gramatik analizini yapacak öğrencinin, transkripsiyon hatası yapmasını engellemek. Zira yapılacak bir ses/harf hatası gramatik çözümlemeye hataya yol açabilir.*
2. Transkripsiyonu yapılan metinde sıkça tekrarlanan sözcüklerin cinsleriyle birlikte Türkçe anlamları verilir. Örneğim,
 - *vana: n. orman,*
cala: n.su,
ghaṭa: e.çanak, testi, geniş su kabı,
kāka: e.karga,

gibi isim türündeki sözcüklerin anlamları verildikten sonra,

*as: olmak, var olmak, bulunmak,
bhū: olmak, var olmak, doğmak, meydana gelmek,
dr̥ṣ: görmek, bakmak, seyretmek,
çint: düşünmek,
gam: gitmek, harcamak, zaman geçirmek gibi fiillerin anlamları üzerinde durulur.*

Anlamları verilen bu sözcüklerin, öğrenciler tarafından ezberlenilmesi istenir.

3. Metindeki tümcelerin birer birer analizleri yapılır. Örneğin,

• **Ekasmin vane ekaḥ kākaḥ āsīt.**

ekasmin: e.eka-Bir, L. Bulunma (-de,-da) hâli, tekil çekimi.

vane: n.vana-Orman, L. Bulunma (-da, -da) hâli, tekil çekimi.

ekaḥ: e.eka-Bir, N. Yalın hâli, tekil çekimi.

kāka: e.kāka-Karga, N. Yalın hâli, tekil çekimi.

āsīt: as-olmak, var olmak vb. Geçmiş Zaman (Hikâye), Parasmaipadam, III.T.Ş.

• **Ekadā saḥ pipāsayā ākulaḥ abhavat.**

ekada: Bir zamanlar, günün birinde.

saḥ: “e.tad: o” zamirinin N. Yalın hâli, Tekil çekimi.

pipāsayā: e. pipāsa-susuzluk, Ins. (-ile) hâli, Tekil çekimi.

ākulaḥ: e. ākula-karıştırılmış; ile dolmuş, -den yana zengin; baskı edilmiş,

kandırılmış, N. Yalın hâli, Tekil çekimi.

abhavat: bhū- olmak, var olmak, bulunmak. Geçmiş Zaman (Hikâye),

Parasmaipadam, III.T.Ş.

...

Örnekte olduğu gibi tümceler sözcüğü sözcüğüne açıklanır ve gramatik analizleri yapıldıktan sonra öğrencinin ilgili metin bağlamında adı geçen bütün gramer kurallarını bilmesi ve tanıması hedeflenir. Ayrıca metnin geçmiş zamanda oluşturulmuş fiillerinin, biçimsel-mekanik kuralları öğretilmesi sağlanmış olur.

4. Okuma ve gramatik analizi yapılan metnin bu son aşamada çevirisi yapılır.

- *Ormanın birinde akıllı bir karga vardı. Bir zamanlar o, (çok) susuzluk çekti/ Bir zamanlar o, çok susamıştı...*

şeklinde analizi tamamlanan metnin çevirisi, eksiksiz bir şekilde yapılarak ders sonlandırılır.

Sonuç

Sanskrit dili öğretimi kapsamında dilbilgisi-çeviri yöntemi kullanılarak oluşturulan örnek ders planından da anlaşılacağı üzere konusu ve hedefleri belirlenen ders için öncelikle, Türkçeye çevirisi yapılacak metin seçilir. Bu metin öğrencilerin bilgi düzeyine uygun olmalıdır. Örnek ders planını için seçilen masalda da, öğrencilerin sözcük türü ve çekimleri konusundaki hazırbulunuşluğu esas alınmıştır. Ancak bir üst seviyedeki kazanım olarak Sanskrit dilinde geçmiş zaman yapısının öğretilmesi hedeflenmiştir. Sonrasında da ilgili **metnin transkripsiyonu**

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 49 Mayıs – Haziran 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırğız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

yaptırılarak hatasız bir gramer analizi için ilk adım atılır ve dilbilgisi-çeviri yönteminin kullanım özellikleri gereği, dilin mekanik kurallarının öğretilmesi üzerinde durulur. Ayrıca yine dilbilgisi-çeviri yönteminin uygulanması ile ilgili özellikler dahilinde öğrencinin dil öğrenim sürecinde *ilk kez karşılaştığı kelimeler*, eğitici tarafından seçilerek Türkçeleri öğrencilere sunulur ve bu kelimelerin öğrenilmesi beklenir. Sonrasında, *karışık ve zor gramer kurallarının çok ayrıntılı ve uzun açıklamalarına* değinilir ve tümce kalıplarının gramer özellikleri üzerinde durulur. Bu çalışmalar yapılırken *metnin tümcelere ayrılarak gramer bilgisi açısından detaylandırılması işlemi*, yine dilbilgisi-çeviri öğretimi esasları gereği gramer öğretimi amaçlı yapılır. *Gramatik analizi tamamlanarak dilbilgisi kurallarının pekiştirilmesinden* sonra da *çeviri işlemi* gerçekleştirilir. Böylece Sanskrit metnin Türkçeye çevrilmesi hedefi de gerçekleştirilerek dilbilgisi-çeviri yönteminin son aşamasına gelinmiş olunur.

Modern dillerin öğretimi ile ilgili yeni arayışlar, dilbilgisi-çeviri yönteminin özellikle konuşma ve dinleme becerilerini desteklememesi sebebiyle terk edilmiştir. Yukarıdaki örnek ders planından da anlaşılacağı üzere, hakkında konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmedeği yönünde yorumlar getirilen bu yöntem, gerçekten de mekanik dilbilgisi ve sözcük öğretimi temelli çeviri ediniminden başka herhangi bir işlevi bulunmamaktadır. Ayrıca öğretici merkezli olan bu yöntem öğrencinin yabancı dil edimi sürecindeki iletişimsel gelişimini engellemektedir. Dilbilgisi-çeviri yöntemindeki öğreticinin otoriter ve düzeltici rolü, elbette ki öğrencilerin dil edinim sürecindeki başarısını da olumsuz etkiler.

Bu bilgiler dâhilinde, dilbilgisi-çeviri yönteminin yabancı dil öğretimi faaliyetleri kapsamında okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin hepsini tam olarak gerçekleştirmediği anlaşılmaktadır. Bu durum ilgili yöntemle ilgili eleştiri ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ancak “günümüzde yapılan bu tartışmalar bir yana, yabancı dil öğretiminde yüzyıllardır yürütülen çeviri etkinliği ve dilbilimsel-çeviri yöntemi, eksiklikleriyle gündeme getirilse ve modası geçmiş olarak tanımlansa da çeviri ve dilbilimsel çeviri yöntemi filoloji programlarında hâlâ eğitimin temel unsurlarından biri” (Karaca, 2014: 2) olarak kullanılır. Latince’nin öğretimi için geliştirilen dilbilgisi-çeviri yöntemi de işte bu hedeflere hizmet eden ve ilgili dillerin yabancı dil öğretimi çalışmaları için en uygun yöntem olduğunu düşünmekteyiz. Öyle ki Sanskrit dili eğitiminde öğrencilerin, konuşma ya da dinlediğini anlama gibi becerilerin kazandırılması beklenmez. Önemli olan Sanskrit dilinden Türkçeye çeviri yapabilcek yetkinlikte yabancı dil öğrencileri yetiştirmektir. Bunun için de Sanskrit dilinin sözcük dağarcığına hâkim ve dilin kurallarını iyice kavramış bireyler yetiştirmek hedeflenir. Dilbilgisi-çeviri yöntemi de işte bu amaçlara hizmet eden yapı ve kurallarıyla Sanskrit dili öğretiminde kullanılan en etkin yöntem olarak kullanılmaya devam edilmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 49 Mayıs – Haziran 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Kaynakça

Can, H. Derya. (2007). *Devanagari Alfabesi ve Sanskrit Parçalar*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Demirel, Özcan. (2010). *Yabancı Dil Öğretimi*, Pagem Akademi Yayınları, 5. Baskı, Ankara.

Doğan, Candemir; Doğan, Süleyman. (2011). *Yabancı Dil Öğretiminde Dilbilgisi Çeviri Yöntemi ve Çağdaş Yabancı Dil Öğretiminde Vazgeçilmezlik Nedenleri*, 1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics, Sarajevo.

Güneş, Firdevs. (2013). *Dilbilgisi Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, Sayı: 2 (7), Kayseri.

İtil, Abidin. (1963). *Sanskrit Kılavuzu*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara

Karaca, Birsen. (2014). *Edebiyat Çevirisi, Önemi, Niteliği ve Sorunları*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - TEDA Türkiye'nin Çeviri ve Yayın Destek Programı, Edebi Çeviri Atölyesi, TURUSÇAT çalışmaları kapsamında sunululan yayımlanmamış bildiri; Yayımlanmamış Çeviri Yöntemleri Doktora Dersi Notları.

Kaya, Korhan. (2005). *Hindistan'da Diller*, İmge Kitabevi, Ankara.

Kaya, Korhan. (2006). *Sanskrit-Türkçe Sözlük*, İmge Kitabevi, Ankara.

Larsen-Freeman Diane. (2006). *Techniques and Principles in Language Teaching*, Oxford University Press, 5. Baskı, Oxford, Baskı Yeri: Çin.

Memiş Muhammet Raşit; Erdem Mehmet Dursun. (2013). *Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Yöntemler, Kullanım Özellikler ve Eleştiriler*, Sayı: 8/9, Journal of Turkish Studies, Ankara.

Peçenek, Dilek. (2005). *Yabancı Dil Öğretiminde Dilbilgisi*, Ankara Üniversitesi Dil Dergisi, Sayı: 129, Ankara.

Tosun, Cengiz. (2006). *Yabancı Dil Öğretim ve Öğreniminde Eski ve Yeni Yöntemlere Yeni Bir Bakış*, Çukurova Üniversitesi Journal of Arts and Sciences, Sayı: 5, Adana.